

Handreiking Waterrobuust Ontwikkelen

Gemeente Zwolle

Opgesteld door DIJK53

Januari 2021

Gemeente Zwolle is in 2050 klimaatbestendig ingericht en veilig voor overstromingen en extreem weer (doelstelling Omgevingsvisie). Deze Handreiking Waterrobuust Ontwikkelen is erop gericht om adviseurs en projectleiders van de gemeente Zwolle te helpen om deze doelstelling te realiseren en de vertaalslag te maken van algemene uitgangspunten en ambities naar de praktijk. In deze handreiking zijn successen en aandachtspunten

voor toekomstige projectontwikkelingen gecategoriseerd naar vijf projectfasen. Ervaringen vanuit het programma IJssel-Vechtdelta vormen de basis voor deze handreiking.

Waterrobuust ontwikkelen betekent dat extreme neerslag en hoge (buiten)waterstanden nu én in de toekomst niet leiden tot overlast en onacceptabele schade. Hiervoor is het noodzakelijk om bij ruim-

telijke ontwikkelingen te anticiperen op een toename van weersextremen. Naast hoosbuien en langdurige neerslag gaat het om rekening houden met hogere waterstanden bij een waterkering maar bijvoorbeeld ook om hogere grondwaterstanden. Waterrobuust ontwerpen vraagt dus om een aanpak gericht op kansen en ambities, voorbij de huidige wettelijke normen en kaders.

Initiatiefase

DOEL

- Gebiedsvisie ontwikkelen
- Opgave(n), ambities en doelstellingen formuleren

AANPAK

- Doelstellingen en uitgangspunten bepalen
- Opgave(n) inventariseren
- Gebiedsanalyse en stresstesten uitvoeren
- Innovatiescan waterrobuust ontwikkelen
- Klimaatkanskaart opstellen

SAMENWERKING

- Actorenanalyse uitvoeren
- Kernteam klimaatadaptatie betrekken
- De visie inventariseren van een brede groep collega's
- Schakel regelmatig tussen schaalniveaus
- Afstemmingsoverleg met medeoverheden en de ontwikkelaar

BORGING

- Watervisie en Gebiedsvisie bestuurlijk vaststellen
- Intentieverklaring waterrobuust ontwikkelen opstellen

Definitiefase

DOEL

- Concrete, eenvoudig uitlegbare randvoorwaarden opstellen
- Risico's in beeld brengen
- Stedenbouwkundig ontwikkelplan (SOP) opstellen
- Cofinanciering en/of subsidies onderzoeken

AANPAK

- Specifieke wet- en regelgeving in beeld brengen
- Ontwerprandvoorwaarden opstellen
- Verken subsidies en aanvullende financiering

SAMENWERKING

- Kernteam klimaatadaptatie
- Brede groep collega's (incl. beheer) betrekken
- Laat externe partijen onderzoek doen
- Focus op ideeën met gezamenlijke belangen
- Onderzoek gezamenlijk of de waterrobuuste maatregelen acceptabel zijn

BORGING

- Stedenbouwkundig Ontwikkelplan (SOP)
- Samenwerkingsovereenkomst (SOK)

Ontwerpfase

DOEL

- Uitvoerbaar (en vergunbaar), integraal en klimaatbestendig ontwerp
- Vastleggen waterrobuustheid in bestemmingsplan en vergunningen
- Financiering opnemen in projectbegroting
- Opstellen beheer- en onderhoudsplan

AANPAK

- Subsidies aanvragen en financiering organiseren
- 3D-visualisaties
- Ontwerpend onderzoek
- Monitoring meenemen

SAMENWERKING

- Participatie als onderdeel van het ontwerp-proces
- Beheerders betrekken bij beheer- en onderhoudsplan

BORGING

- Waterrobuust voorkeursalternatief
- Inrichtingsplan, bestemmingsplan, vergunningen en aanvullende afspraken

Realisatiefase

DOEL

- Waterrobuust ontwerp realiseren
- Beheer- en onderhoudsplan vaststellen

AANPAK

- Uitvoeringscontract opstellen
- Directievoerder en aannemer voorlichten en informeren
- De uitvoering controleren

SAMENWERKING

- Betrekken en laten meedenken aannemer over uitvoeringsstrategie
- Afstemmen inspecties tijdens de uitvoering

BORGING

- Beheer en onderhoud vastleggen

Beheerfase

DOEL

- Instandhouden ontwerp
- Toepassen beheer- en onderhoudsplan

AANPAK

- Beheerders informeren over de werking en het nut
- Nut van de maatregelen vastleggen
- Inspecties en onderhoud uitvoeren
- Gebruikers en omgeving informeren

SAMENWERKING

- Contact houden met beherende partij
- Gebruikers informeren over de werking en nut

BORGING

- Monitor de effectiviteit van de maatregelen
- Intern en extern evalueren
- Nieuwe leerervaringen in deze handreiking borgen

MOMENTUM CREËREN VOOR WATERROBUUST ONTWIKKELEN

1

Creëer het gevoel dat er iets nieuws en belangrijks gebeurt, hier wil je bij horen.

2

Deel je enthousiasme over waterrobuust ontwikkelen. Dit stimuleert anderen om er mee bezig te gaan.

3

Zie waterrobuust ontwikkelen niet als een probleem, maar juist als een verbetering van het plan.

4

Zorg voor routine in het werken met waterrobuust ontwikkelen. Daarnaast vergroot je de impact van waterrobuust ontwikkelen als je het ook opneemt in de lopende projecten.

5

Blijf ook het gesprek voeren op een 'hoger niveau', dus op het niveau van de stad of gemeente en niet alleen op projectniveau.

Handreiking Waterrobuust Ontwikkelen

Gemeente Zwolle | Opgesteld door DIJK53 | Januari 2021

Toelichting per projectfase

🌱 Initiatiefase

DOEL

- Ontwikkelen van een **gebiedsvisie** met de **opgave(n), ambities en doelstellingen** voor klimaatverandering.

AANPAK

- Bepaal de **doelstellingen en uitgangspunten** voor een waterrobuuste ontwikkeling van het projectgebied (gemeente, waterschap en provincie). Het project levert een bijdrage aan het grote geheel, de Omgevingsvisie, het klimaatplan voor het betreffende gebied en overige beleidsdoelen.
- **Inventariseer de opgave(n):** Voer in nauwe afstemming met de ontwikkelaar, het waterschap en de provincie een **gebiedsanalyse** uit en inventariseer de water- en klimaatopgaven (**stresstesten**). Vergelijk de ruimtelijke opgaven met de wateropgaven en onderzoek synergie en aandachtspunten.
- Voer een **innovatiescan** uit voor waterrobuust ontwikkelen. Draagkansen aan in overleggen en focus op de kansen waar meerdere partijen wat aan hebben. Gebruik de **Klimaatkansenkaart** uit het klimaatplan van de gemeente.

SAMENWERKING

- Voer een **actorenanalyse** uit: maak een overzicht van de verschillende belangen in het projectgebied. Bijvoorbeeld: wat zijn de eisen en wensen van een bewoner in het plangebied nu en in de toekomst?
- Betrek het **kernteam klimaatadaptatie** van de gemeente Zwolle vanaf de start en inventariseer de visie van een brede groep collega's, waaronder specialisten en beheeradviseurs.
- **Schakel regelmatig tussen de schaalniveaus:** Houd project-overstijgend de verschillende partijen betrokken en betrek de bestuurders (informeel) in deze fase van het project.
- Verbind als gemeente de ontwikkelaar met mede-overheden, zoals het waterschap. Richt hiervoor een regulier **afstemmingsoverleg** in.

BORGING

- Maak afspraken met het waterschap omtrent de doelen en ambities voor waterrobuustheid en veranker dit in een **Watervisie**.
- Stel de Watervisie bestuurlijk vast, samen met **Gebiedsvisie**.
- Veranker de Watervisie samen met de ontwikkelaar en externe partijen in een **'Intentieverklaring waterrobuust ontwikkelen'**.

🔍 Definitiefase

DOEL

- Opstellen van **concrete, eenvoudig uitlegbare (ontwerp)randvoorwaarden** waterrobuust ontwikkelen.
- Risico's in beeld brengen voor de verschillende fasen van het project in nauwe afstemming met medeoverheden en externe partijen.
- Ontwikkelen van een **stedenbouwkundig ontwikkelplan** (SOP) met de opgaven, doelstellingen en eisen en wensen omtrent klimaatverandering.
- Starten met het inventariseren en aanvragen van **cofinanciering en/of subsidies** voor waterrobuust ontwikkelen.

AANPAK

- Breng de **specifieke wet- en regelgeving** in beeld (bijv. Legger waterschap).
- Stel de **ontwerprandvoorwaarden** in samenwerking met het waterschap en de ontwikkelaar op, vóórdat een aanbesteding van een gebiedsontwikkeling start. Dit legt de basis voor een goede samenwerking tussen overheden en schept vertrouwen en helderheid richting de ontwikkelaar.
- Verken welke **aanvullende financiering** nodig is en welke **subsidies** beschikbaar zijn voor waterrobuust ontwikkelen.

SAMENWERKING

- Betrek het **kernteam klimaatadaptatie** en een **brede groep collega's**, waaronder specialisten en beheeradviseurs. Behoud het momentum door het contact actief te onderhouden.
- Laat ook **externe partijen** (bijv. de projectontwikkelaar) **onderzoek doen** om mogelijkheden vanuit hun visie te inventariseren. Focus op de uitwerking van ideeën waarin de **belangen** van verschillende betrokken partijen (bijv. het waterschap) samenkomen. Dit vergroot het draagvlak.
- Onderzoek gezamenlijk of de **maatregelen** voor een waterrobuuste ontwikkeling **acceptabel** zijn: wegen de kosten op tegen de baten? Maak de kosten en baten daartoe expliciet.

BORGING

- Stel de ontwerprandvoorwaarden waterrobuust ontwikkelen bestuurlijk vast, tegelijk met het **Stedenbouwkundig Ontwikkelplan** (SOP)
- Onderteken een **samenwerkingsovereenkomst** (SOK) met de partijen waarmee het vervolg uitgewerkt gaat worden.

✂️ Ontwerpfase

DOEL

- Ontwikkelen van een **uitvoerbaar** (en vergunbaar), **integraal en klimaatbestendig ontwerp**, waarin de ideeën van verschillende disciplines betrokken zijn. Het ontwerp geeft inzicht in het toekomstige onderhoud en de beheerinspanning (en kosten).
- Vastleggen waterrobuustheid in het **bestemmingsplan en vergunningen**.
- Opnemen van de **financiering** voor waterrobuust ontwikkelen in de **projectbegroting**.
- Opstellen **beheer- en onderhoudsplan**.

AANPAK

- **Subsidies** waterrobuust ontwikkelen **aanvragen** en financiering voor het project organiseren.
- Onderzoek de effecten, kosten en baten van maatregelen voor waterrobuust ontwikkelen. Pas **3D-visualisaties** toe om resultaten van berekeningen eenvoudig te communiceren.
- Plan voldoende ruimte en middelen voor een interactief en iteratief proces van **ontwerpend onderzoek**.
- Neem **monitoring** mee in het ontwerp om tijdens de beheerfase het functioneren van de maatregelen goed te kunnen inspecteren. Dit geldt met name voor ondergrondse of niet zichtbare maatregelen.

SAMENWERKING

- Geef **participatie** een plek in het **ontwerp-proces**. Participatie kost tijd, aandacht en werkt pas als je participanten ook vraagt naar hun belangen en wensen.
- **Betrek beheerders** bij het opstellen van het beheer- en onderhoudsplan.

BORGING

- Stel bestuurlijk een **waterrobuust voorkeursalternatief** vast.
- Borg de waterrobuuste maatregelen in het **inrichtingsplan**, het **bestemmingsplan**, **vergunningen** en **aanvullende afspraken**. Controleer of waterrobuustheid hierin goed is vastgelegd. Borg de waterrobuuste maatregelen in publieke en private regels/afspraken.

🔧 Realisatiefase

DOEL

- Het waterrobuuste ontwerp realiseren.
- Het beheer en onderhoudsplan vaststellen.

AANPAK

- Toets of waterrobuustheid goed is opgenomen in het **uitvoeringscontract** (RAW-bestek / UAV-GC).
- Geef de **directievoerder** en (onder) **aannemer** goede **voorlichting en informatie** over het doel en beoogde werking van de waterrobuuste maatregelen. Bespreek de gewenste uitvoering, omdat dit mogelijk afwijkt van de traditionele werkwijze.
- **Controleer** of de uitvoering goed verloopt. Leg de realisatie van ondergrondse constructies goed vast (bijv. op foto's) en stem regelmatig op locatie af met de (onder)aannemer.

SAMENWERKING

- Zorg dat de (onder)aannemer goed **betrokken** blijft en meedenkt over de beste **uitvoeringsstrategie**. Zo blijft het duidelijk waarom bepaalde keuzes over waterrobuustheid gemaakt zijn. Dit voorkomt dat later in de uitvoering – door welke partij dan ook – op waterrobuustheid wordt bezuinigd.
- Stem met de directievoerder en bouwen woningtoezicht af over de **inspecties tijdens de uitvoering**.

BORGING

- Leg in het **beheer- en onderhoudsplan** de zorg voor de waterrobuuste maatregelen vast.

⚙️ Beheerfase

DOEL

- **Instandhouden** van het gerealiseerde ontwerp door het **toepassen** van het beheer- en onderhoudsplan.

AANPAK

- Informeren van **beheerders** over de werking en het nut van de maatregelen.
- **Vastleggen** (instructie, checklist) voor de beheerder hoe de maatregelen moeten functioneren.
- Uitvoeren reguliere **inspecties** en periodiek **onderhoud**.
- **Gebruikers (particulieren) en omgeving informeren** over de uitgevoerde waterrobuuste maatregelen op particulier terrein en het benodigde onderhoud.

SAMENWERKING

- **Contact** houden met, en informeren van de **beherende partij** over de werking en benodigd onderhoud van de waterrobuuste maatregel.
- **Gebruikers informeren** over de werking van de klimaatadaptatieve aanpassingen in de omgeving.

BORGING

- **Monitor de effectiviteit** van de maatregelen.
- **Evalueer** het gehele project intern en met alle betrokken partners.
- Nieuwe **leerervaringen** in deze handreiking borgen.